

Bieńkowski, Tadeusz

"Dejiny školstva a pedagogiky", Tomáš Srogoň, Josef Cach, Jozef Mátej, Jozef Schubert, Bratislava 1981 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 25, 278-279

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

cznie uniwersytety straciły monopol na kształcenie wyższe na korzyść uczelni technicznych oraz monopol badawczy na korzyść pozauniwersyteckich instytutów. Częściowo wynikało to z dążenia uniwersytetów do utrzymania teoretycznego kierunku pracy badawczej na uniwersytetach, podczas gdy wymogi gospodarcze powodowały niezbędność bardziej utylitarnie traktowanych badań, np. w dziedzinie techniki.

W świetle powyższych konstatacji wątpliwości budzi ocena McClellanda, że około 1870 r. ustabilizowały się formy życia uniwersyteckiego i utrzymały aż do 1914 r. Nawet bowiem w pracach seminaryjnych zmiany stosunku sił profesorskich do liczby studentów musiały drastycznie wpływać na formy pracy. Wyodrębnianie się instytutów godziło w strukturę uczelni, a związanie się elity profesorskiej z elitami władzy i społecznymi do reszty niszczyło ducha korporacji zawodowej.

W konkluzji autor stwierdza, że system uniwersytecki w 1914 r. był, ogólnie rzecz biorąc, bardziej zintegrowany ze społeczeństwem niemieckim niż w początkach XVIII w. i znacznie bar-

dziej uzależniony od administracji i patronatu władz państwowych. Patronat i pomoc państwa oraz grup szlacheckich pomogły wyostać się uniwersytetom z kryzysu w XVIII w., ale kosztowały utratę niezależności. Pomoc państwa w XIX w. pomogła zbudować nowy, oryginalny system uniwersytecki, jednoczący pracę dydaktyczną z pracą badawczą. Umożliwiło to, przynajmniej w części, wyjście uniwersytetów naprzeciw potrzebom społecznym w ostatniej ćwierci XIX w. Z kolei utrata niezależności profesury przyniosła smutne następstwa już po I wojnie światowej.

Dla dobra uniwersytetów i dla korzyści stąd płynących dla społeczeństwa i dla państwa niezbędne jest, by uniwersytety posiadały prawa i przywileje, prestiż niezbędny do ich obrony oraz pewien stopień niezależności w stosunku do przejściowych kaprysów władzy i nacisków działaczy politycznych i społecznych. Nadmiar jednak odrębności i ducha oporu grozi uniwersytetom alienacją i degeneracją.

Kalina Bartnicka

Tomáš Srogoň, Josef Cach, Jozef Mátej, Jozef Schubert, *DEJINY SKOLSTVA A PEDAGOGIKY*, Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo, Bratislava 1981, ss. 1, 390, ilustr.

Zespół wybitnych historyków wychowania, wśród których znajdujemy aż trzech (Cach, Mátej, Schubert) współautorów ogłoszonej stosunkowo niedawno historii pedagogiki czeskiej i słowackiej (*Dejiny českej a slovenskej pedagogiky*, Bratislava 1976), opublikował akademicki podręcznik powszechnych dzieł wychowania, szkolnictwa i myśli pedagogicznej. Podręcznik ten przeznaczony jest dla studentów wydziałów pedagogicznych i stąd układ i zakres treści uwarunkowany został aktualnie obowiązującym programem nauczania historii wychowania na tym wydziale. Dlatego książka nie jest zarysem syntetycznym całości dzieł szkół i wychowania. Autorzy przyznali w przedmowie, że ich tom obejmuje tylko wy-

brane zagadnienia i rozdziały z powszechnej historii wychowania. Głównym kryterium doboru treści poszczególnych rozdziałów były — jak stwierdzają autorzy — doniosłe i przełomowe osiągnięcia rewolucyjnych sił społecznych i postępowych myślicieli na przestrzeni dzieł. Jako podstawę interpretacji i oceny wydarzeń autorzy przyjęli zasady marksizmu-leninizmu.

Podręcznik dzieli się na cztery części. Pierwsza obejmuje wychowanie w okresie społeczeństwa pierwotnego, niewolniczego i feudalnego, druga — w okresie rozwoju kapitalizmu, trzecia — w okresie imperializmu i czwarta — w dobie realnego socjalizmu i zbliżania się do komunizmu.

Wymagania programu nauczania ne

wydziałach pedagogicznych uczelni czechosłowackich określiły proporcje zarówno chronologiczne, jak i tematyczne. Najobszerniej zostały omówione czasy najnowsze po roku 1945 oraz wydarzenia na ziemiach czeskich, słowackich i w Związku Radzieckim. Podręcznik zawiera następujące rozdziały:

Wychowanie we wspólnocie pierwotnej. Wykształcenie, szkoły i początki teorii pedagogicznej w ustroju niewolniczym. Wychowanie, kształcenie i szkoły w społeczeństwie feudalnym. Wychowanie, szkoły i myśl pedagogiczna w okresie humanizmu renesansowego, reformacji i kontrreformacji. Pedagogika J. A. Komeńskiego. Pedagogika w dobie rewolucji burżuazyjnych do połowy XIX w. Szkolnictwo i pedagogika w Rosji w XVIII i XIX w. Szkolnictwo i pedagogika na ziemiach czeskich i słowackich do połowy XIX w. Koncepcje reform szkolnictwa w Czechach i na Słowacji w okresie rewolucji 1848—1849. Socjaliści utopijni i ich poglądy na wychowanie i wykształcenie. Rozwój marksizmu i jego wpływ na rozwój myśli pedagogicznej. Szkolnictwo i pedagogika na ziemiach czeskich i na Słowacji w dobie kapitalizmu i wolnej konkurencji. Szkolnictwo i pedagogika w przodujących krajach kapitalistycznych w końcu XIX i XX w. Ruch robotniczy wobec problemów wychowania i wykształcenia (do roku 1917). Szkolnictwo i pedagogika w Czechach i na Słowacji do roku 1914. Szkolnictwo i pedagogika w burżuazyjnej Czechosłowacji (1918—1939). Szkolnictwo i pedagogika w Czechach i na Słowacji w czasie II wojny światowej i walki z faszyzmem. Rozwój radzieckiego szkolnictwa i pedagogiki od Wielkiej Rewolucji Październikowej do roku 1945. Wybitni przedstawiciele radzieckiej pedagogiki. Szkolnictwo i pedagogika w Związku Radzieckim w latach 1946—1980. Szkolnictwo i pedagogika w socjalistycznej Czechosłowacji. Szkolnictwo i pedagogika w pozostałych krajach socjalistycznych. Szkolnictwo i pedagogika w niektórych krajach rozwijających się. Szkolnictwo i pe-

dagogika w niektórych krajach kapitalistycznych.

Podręcznik jest skonstruowany bardzo metodycznie i może przez to być doskonałą pomocą dla wykładowców. Może też być — w pewnym sensie — wzorem dla podobnych opracowań podręcznikowych.

Rozdziały dotyczące ziem czeskich i słowackich umieszczone są w książce na przemian z rozdziałami poświęconymi światowemu dziejom pedagogiki. Układ każdego rozdziału jest przykładem konsekwentnie przeprowadzonego zamiaru autorskiego. Wszystkie rozdziały poprzedza wydrukowana drobniejszym krojem pisma charakterystyka ogólnej sytuacji społecznej i politycznej danego okresu. Następnie w obrębie każdego rozdziału na początku znajduje się opis ogólnej sytuacji pedagogicznej oraz omówienie poglądów, i działalności wybitnych nauczycieli i organizatorów szkolnictwa. Każdy rozdział kończy się uwagami o systemie i działalności szkół.

Przypisy umieszczone pod tekstem zawierają najczęściej objaśnienia biograficzne. Po każdym rozdziale zamieszczono odnośną bibliografię. Obejmuje ona pozycje zalecane jako lektura dla studentów.

Podręcznik wydany w 6 tysiącach egzemplarzy zyskał estetyczną i trwałą oprawę zewnętrzną. Oprawa płócienna, obwoluta i dobry papier zapewniają dużą funkcjonalność użytkową książki. Indeks osób stanowi właściwe uzupełnienie tego wzorowego pod wieloma względami podręcznika akademickiego.

Uwagę czytelnika polskiego przyciągają nazwiska i dzieła osób związanych z naszym krajem. Z postaci historycznych wymienieni są przywódcy Komuny Paryskiej — Walery Wróblewski i Jarosław Dąbrowski. Cytowany jest podręcznik *Historia wychowania*, pod red. Łukasza Kurdybachy, tom 1 i 2 oraz prace pedagogiczne uczonych polskich: Bogdana Suchodolskiego oraz Alicji i Janusza Kuczyńskich.